

GRAF 1
VÝVOJ POČTU PRÍSPEVKOV
V HLAVNÝCH TEMATICKÝCH
OBLASTIACH (ZA PÄŤROČNÉ
OBDOBIA)

GRAPH 1
DEVELOPMENT OF THE NUMBER
OF CONTRIBUTIONS IN THE MAIN
THEMATIC AREAS (OVER FIVE-YEAR
PERIODS)

Teória a veda v architektúre a urbanizme: päťdesiat rokov časopisu A&U¹

Theory and Science in Architectural and Urban Design: Fifty Years of the Journal A&U

Matúš Dulla

The present double issue marks the culmination of the 50th anniversary of the journal *Architektúra & urbanizmus*. The history of Slovak journals specifically focusing on architecture is relatively brief, and only dates back to the decade of the 1930s. In 1953, there emerged at the Slovak Academy of Sciences in Bratislava the Institute of Construction and Architecture (Ústav stavebníctva a architektúry-ÚSTARCH), which brought together the activities of both architects and urban planners. During the political thaw in Czechoslovakia in the late 1960s, preparations began towards the publication of the present journal. It was a publication concentrating – as suggested by its very title – on architectural and urban design (no previous such publication had existed), as well as concentrating primarily on scholarly and theoretical contributions. All this was a highly unusual action within the dimensions of Czechoslovakia at the time. Thanks to its systematic approach, a half-century on the journal has worked its way into the international scale, being registered in the databases Thompson Reuters Arts and Humanities Citation Index as well as Current Contents – Arts & Humanities, SCOPUS, RIBA and CEEOL.

The greatest credit in the creation of this journal should be assigned to Emanuel Hruška, Tibor Zalčík and Richard Kittler, who remained the guiding forces even in later years. The Czech-born Hruška (1906 – 1989) was one of the founding group of architecture professors at the Faculty of Architecture and Construction at the Slovak Technical Institutes (now the Slovak Technical University) in Bratislava, serving as the first chair of the journal's editorial board⁷ and, as early as the first issue, setting forth his ambitious urban-geographical visions. Nor did he lack a deep understanding for urban heritage protection (even serving as chair of the Czechoslovak committee of ICOMOS) and for urban-planning compositions. The driving intelligence behind the journal for many years was the deputy chief editor Tibor Zalčík (1927 – 1985), who as head of the Department of Urban Theory of ÚSTARCH SAV held a major influence on the key decisions concerning the journal, and specialised in the history of urban planning. In the revolutionary year of 1989, the second head of the editorial board became a younger member of the founding generation, Richard Kittler, who for some time already had contributed greatly towards the shaping of the periodical's technical-scientific dimension. In 1991, the third chair of the editorial board became the present author, Matúš Dulla, whose period of service was marked by the difficult transition period of the early 1990s. The international scope of the journal gradually began to expand mostly after a new chief editor, Henrieta Moravčíková, took over in 2009. On three occasions in its

history, the journal set forth an explicit program: first in its very first issue (the double issue from 1967), and after that twice with the presentation of texts by the new heads of the editorial board that could be termed 'reformulations' (in 1990 and 1991).

The introductory programmatic article in the new periodical, signed by the entire editorial board, appeared in Slovak, German, English and Russian, and described the excitement of a period that could bring about radical changes in settlements and extensive construction that made an interest in the unknown a necessity. *'For this reason, ÚSTARCH SAV and the Cabinet of Architecture and Formation of the Living Environment at the ČSAV (in Prague) have started to publish this scholarly-professional journal, of a kind that does not exist in Czechoslovakia'*. In addition, it states that *'with its own journal, theory can gain in power'*, and that *'its common denominator will be the theory behind the creation of the living environment'*. Additionally this editorial stressed the difference between this periodical and the ones issued by the Architects' Unions, i.e. journals focusing on *'the direction of the designing and realisation of architectonic works'*.

Across the past fifty years, a total of 148 single and double issues of the journal have appeared, containing over 800 studies in all. If we add as well briefer articles and reviews (under two pages), the journal has presented over 1100 contributions from 460 authors.

The graph 1 displays the chronological development of the representation of various groups of themes among the articles. A key milestone is the transition between 1989 and 1990, when the change in the Czechoslovak political system to open parliamentary democracy and a market economy also brought about a change in the representation of themes addressed by the journal. The most notable changes during this time were the reduction in the number of urban-planning contributions and the relative growth in studies on architecture, particularly those on architectural history. Increasingly frequent at the time was the theme of modern architecture, and the number of articles also rose dealing with its heritage protection. Even the theme of the residence underwent a striking change in this period: previously addressed on a large scale, afterwards these contributions shrank greatly (graph 5 on the page 12). Moreover, with the fall of the Communist party-state, interest decreased in themes that had long been artificially promoted by the state and its ideology. In the background, undoubtedly, was the fact that questions of private housing began to be addressed in the course of the 1990s much more successfully by society at large, and the expert-scholarly community no longer felt a need to devote so much attention to this chronic problem of the old regime.

The journal has never been narrowly specialised and limited; for a long time an important component of its contents has consisted of contributions from the field of sociology, whether the sociology of housing or the wider sociology of the city. At the same time, there were once regularly papers from the sphere of construction and engineering, since the institution responsible for publication originally contained research teams focusing on this area. Here, as well, the frequency of contributions has declined since the 1990s; increasing specialisation in practice and research has led these authors to give priority to specialised scientific journals on engineering topics.

From the very first introductory editorial, the 'creation of the living environment' has been raised to a position of exceptional significance, intended to cover both architecture and planning. After three decades, the number of contributions that addressed the living environment significantly dropped: the original idea of the 'living environment' among architects and urban planners was shaped by the ideological restrictions of the pre-1989 period, which stressed the broader and society-wide dimensions of architecture. At this time, the concept still had yet to acquire its current ecological or environmental connotations.

Typical as well is the development of seemingly historically unaffected themes, such as the biographies of leading personalities in architecture or urban design (graph 6 on the page 13). A sharp increase in the frequency of these studies was notable in the 1990s, reaching its culmination around 2000. Here as well, this finding is a result of the political liberalisation and the overcoming of the strict Marxist stress on broader historical circumstances for a return to the research task of individual personalities in history.

Architektúra a jej časopisy

História časopisov zameraných na architektúru slovenskej proveniencie je pomerne krátka a začína sa v treťom desaťročí 20. storočia. Zmienky o architektúre, ktoré nájdeme v slovenských periodikách z 19. storočia, boli náhodné, obsiahnuté v časopisoch prevažne národno-literárneho zamerania a neprekročili prah elementárnej informácie bez hlbšieho ponoru do vlastnej architektonickej problematiky. Podobne rakúsko-uhorské periodiká nemecké a maďarské, ktoré boli najbližšie slovenskému prostrediu, sa venovali predovšetkým architektúre na staviteľsko-praktickej úrovni. Nemožno poprieť, že teoreticko-vedecké uvažovanie sa dostalo do popredia a inštitucionalizovalo sa až presadením marxistických koncepcií usporiadania spoločnosti v druhej polovici 20. storočia. Cestu preň vydobýjala už bojovná lavica v medzivojnovom období. Prejavilo sa to aj na Slovensku, ale extrémne lavicové teoretizujúce názory na architektúru a urbanizmus tu boli len časťou názorového spektra. Podobne ako predtým sa objavovali len príležitostne v literárno-kultúrnej zameraných periodikách, napríklad v *DAU-e*. Lavicoví intelektuáli sa pokúsili o časopis *Nová Bratislava*, ktorý mal mať prevažne urbanisticko-architektonickú náplň. Bol bojovne ideologizujúci a podarilo v ňom sústrediť na vtedajšiu špičkovú modernú architektúru, ale vydržal vychádzať len dva roky. Oveľa väčšiu životnosť mali politicky neutrálnejšie časopisy, napríklad *Forum*, ktoré bolo širšie zamerané na výtvarné umenie a spočiatku prinášalo články aj v slovenčine (inak boli jeho texty v nemčine alebo v maďarčine). Keď zakrátko na to začal vychádzať *Slovenský staviteľ*, časopis *Forum* slovenčinu opustil. V oboch týchto časopisoch, hoci neboli koncentrované len na architektúru, príležitostne vychádzali aj texty, ktoré sa jej týkali a mali aj teoretický rozmer.

Nemožno tu nespomenúť české architektonické periodiká, neraz nadväzujúce na predrevolučnú tradíciu. Skromná slovenská teoretizujúca, ale ani praktická architektonická spisba však v nich nenašla miesto. Rodila sa len postupne a charakteristické bolo, že ešte ani koncom tridsiatych rokov 20. storočia, keď architekt Emil Belluš koncipoval nový časopis *Technický obzor slovenský*, neobjavili sa

One of the most noteworthy trends that the journal has witnessed is the continual increase in the number of women contributors publishing studies (graph 8).

The journal was created in the former state of Czechoslovakia, in close contact between the Slovak and Czech theoretical communities and two linked research sites at the national Academies of Science. As a result, the predominant nationality of the authors contributing have been domestic: at 87 percent of the total with around three-quarters of this number from Slovakia. Surprisingly diverse is the range of international authors, which naturally increased with the start of the 1990s, yet even previously the journal was hardly closed off from foreign research. The greatest number of international texts are from Germany (including the former GDR) and Hungary (15 each), followed by Poland (8), the USA (6) and Austria and France (5 each). At the same time, there are also authors contributing from Australia, Israel, Palestine, etc., with a total of 29 different nations.

The women and men who publish here generally do not rank among the world's celebrities; for this, the field of scholarship on architecture and planning is too modest an area, yet among the names of authors there are occasionally a few of world renown: e.g. articles by the famed theorist of postmodernism Charles Jencks, the co-founder of DOCOMOMO Wessel de Jonge, the world superstar architect Daniel Libeskind or the Norwegian architect and theorist Christian Norberg-Schulz. And other contributors include the Italian theoretician Manfredo Tafuri or the Viennese scholar Friedrich Achleitner.

v ňom ucelené architektonické príspevky. Pravda je, že pre ľavicu, ktorá rada teoretizovala, bol tento časopis ideologicky vzdialený a zameraný príliš technicky.

Po vojne sa základná profesionálna architektonická tlač centralizovala do pražskej *Architektury ČSR*, kde sa objavovali aj slovenské príspevky. V roku 1953 vznikol na Slovenskej akadémii vied v Bratislave Ústav stavebníctva a architektúry, kde pôsobili aj špičkoví pedagógovia architekti z bratislavskej techniky (napr. profesori Emil Belluš, Emanuel Hruška, Vladimír Karfík a ďalší) a mal byť pre nich miestom na pestovanie teoreticko-vedeckej práce. Veľký podiel na jej koncipovaní mal práve Emil Belluš, ktorý koncom päťdesiatych rokov inicioval a viedol významnú iniciačnú konferenciu *O vedeckých problémoch architektúry*.² V tom istom čase sa architektom na Slovensku podarilo transformovať pôvodne podnikový časopis bratislavského Stavoprojektu *Projekt* na hlavný časopis slovenskej architektonickej obce a zostal ním dodnes.³

V roku 1967, v čase veľkého politického uvoľnenia, pripravila skupina architektov a urbanistov na ÚSTARCHE SAV vydávanie časopisu. Tentoraz to však už bol časopis koncentrovaný priamo vo svojom názve na architektúru a urbanizmus (všetky doterajšie časopisy sa tomuto vyhli) a najmä bol zameraný na vedecké a teoretické príspevky. To bol nezvyčajný počin v dimenzii celého vtedajšieho Československa, a dokonca bol ojedinelý i v medzinárodnej dimenzii. Vďaka svojej systematickej polstoročnej práci sa etabloval ako jeden z mála časopisov prinajmenšom v celoeurópskom kontexte.⁴

Okolnosti vzniku

Prvá generácia autenticky slovenských architektov a politické uvoľnenie šesťdesiatych rokov sa teda zaslúžili o vznik nášho časopisu. Nepochybne to však bol aj inštitucionálny rozvoj domácej vedeckej produkcie a politika zameraná na jeho podporu. Fakt, že Ústav stavebníctva a architektúry, vydavateľ časopisu, existuje kontinuálne dodnes, je nepochybne aj dôvodom udržania existencie časopisu.⁵ Možno, že aj pomerná voľnosť v definovaní vedeckej dimenzie sféry architektúry a urbanizmu časopisu napomohla. Na jeho založení sa podieľali výrazne aj architekti pôsobiaci na partnerskom ústave vtedajšej ČSAV v Prahe, ktorí preferovali spoločenskovednú dimenziu odboru, zatiaľ čo bratislavská iniciačná skupina lojálne uprednostňovala dimenziu technickovednú. ÚSTARCHE totiž vždy patril do skupiny akademických pracovísk tohto typu.⁶ Toto produktívne inštitucionálne napätie sa udržalo až do začiatku deväťdesiatych rokov, keď už pracovisko českých partnerov Kabinet teorie architektury a tvorby *životního prostředí* zaniklo a architektonický výskum sa na AV ČR uchýlil do Ústavu dejín umění.

Problematika životného prostredia chápaná pod vplyvom vtedajšieho dominujúceho marxistického celostného ponímania bola veľmi forsírovaná. Životné prostredie sa chápalo ako nadradená súhrnná a univerzálna kategória pre architektúru, urbanizmus, osídlenie i výstavbu. Tento pojem, taký frekventovaný v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch, sa často objavoval aj na stránkach časopisu a mal dôležitú úlohu pri jeho vzniku. Akademik SAV Emil Belluš, hlavná architektonická osobnosť na ÚSTARCHE, sa vtedy koncentroval práve na túto problematiku. Architektonická obec vôbec v nej videla v duchu vtedajšieho marxistického celostného nazerania akési univerzálne zastrešenie architektúry aj urbanizmu. Typicky socialisticky agilne tu zdôrazňovali tvorivý aspekt a dlho sa tak tešili centrálnej politickej priazni. Tak to bolo i v základoch spomínaného kabinetu ČSAV. Emil Belluš túto líniu sledoval a súbežne s naším časopisom založil časopis *Životné prostredie*. Preto aj jeho podiel na vzniku *Architektúry* a urbanizmu bol menší, ako by svedčilo jeho dominantnej pozícii historicky jediného akademika pre oblasť architektúry.

Bellušova nádej, ktorú vkladal do časopisu *Životné prostredie* sa však vôbec nenaplnila. Ten sa postupne takmer výlučne orientoval na ekologické a environmentálne problémy a otázkami architektúry sa zaoberal už len celkom okrajovo.⁷ Podobné odpútanie od architektúry zaznamenali aj české výskumné inštitúcie zamerané na životné prostredie.

Z technicko-vedného zamerania vydavateľskej inštitúcie vyplynuli aj preferencie samotného časopisu, keď sa v ňom pravidelne objavovali príspevky z oblasti výskumu fyzikálnych parametrov architektonického prostredia, svetelnej techniky a stavebnej klimatológie. Dôležitá tu bola najmä výrazná vedecká osobnosť Richarda Kittlera, ktorý sa užšie špecializoval na svetelnú techniku a prirodzené osvetlenie, ale jeho práce podnetne presahovali do oblasti architektúry.

Otcovia zakladatelia

Prvou, zakladateľskou generáciou časopisu boli na Ústave stavebníctva a architektúry SAV Emanuel Hruška, ktorý v ústave pôsobil v jeho začiatkoch a slovenská skupina stálych pracovníkov ústavu: Tibor Zalčík, Richard Kittler a Peter Lizoň. V pozadí stál Emil Belluš ako doyen a záštitu v pozícii riadneho člena SAV – akademika. Bratislavská skupina pritom tesne spolupracovala s kolegami architektmi Otakarom Novým a Zdeňkom Lakomým zo spomínaného Kabinetu ČSAV.

Emanuel Hruška (1906 – 1989), český architekt, jeden z prvej skupiny profesorov architektov na FAPS SVŠT, sa stal prvým predsedom redakčnej rady⁸ časopisu a už v prvom čísle načrtol svoje veľkorysé urbanisticko-geografické vízie. Nechýbalo mu ani hlboké porozumenie pre urbanistickú pamiatkovú ochranu (bol aj predsedom československého ICOMOS-u) a pre urbanistickú kompozíciu. Široký nadhľad ho neopustil po celý čas, čo pendlujúc medzi Bratislavou a Prahou pohotovo koordinoval časopis a prinášal doň svoje drobné i rozsiahlejšie príspevky vybavené charakteristickými architektonicko-urbanistickými a krajinnými kresbami.⁹

V prvej redakčnej rade¹⁰ bol ešte z teoretizujúcich architektov, respektíve urbanistov Ivan Kuhn, Jíří Hruža, Vítězslav Procházka, Jaromír Štván, Jiří Voženílek a z tých, ktorí mali za sebou významné praktické úspechy najmä Bohuslav Fuchs a zo slovenskej strany Jozef Lacko.

Výkonným motorom časopisu bol dlhé roky zástupca hlavného redaktora Tibor Zalčík (1927 – 1985), ktorý ako vedúci Oddelenia teórie urbanizmu ÚSTARCH SAV vplýval na principiálne rozhodovanie týkajúce sa periodika. Špecializoval sa na dejiny urbanizmu¹¹ a prispel do časopisu aj štúdiami na tému štruktúry, kompozície alebo obrazu súčasného mesta. Usmerňoval výkonných redaktorov, ktorými boli postupne Peter Lizoň, Ján Hušták a Matúš Dulla. Peter Lizoň v časopise pôsobil krátko ako výkonný redaktor, prispel doňho len jedným väčším príspevkom, a zakrátko emigroval do USA, kde sa stal profesorom.¹² Na stránky časopisu sa potom vrátil v roku 1997 príspevkom o sídliskách. Ján Hušták sa v období tzv. normalizácie okrem otázok životného prostredia angažoval v presadzovaní ideologických súvislostí socialistickej architektúry a po roku 1989 sa úplne stiahol z teoretickej architektonickej scény.

V prelomovom roku 1989 sa druhým predsedom redakčnej rady stal mladší príslušník zakladateľskej generácie Richard Kittler, ktorý dlhodobo podstatne prispieval k formovaniu technicko-vednej dimenzie periodika. Jeho špecializáciou bola svetlotechnika s dôrazom na prirodzené osvetlenie a insoláciu, nechýbalo mu však porozumenie pre širšie kulturologické úvahy, pričom bol a zostal najvýraznejším zástancom pozitivistických názorov na architektúru a propagátorom kvantitatívnych metód výskumu.

V roku 1991 sa v poradí tretím predsedom redakčnej rady stal Matúš Dulla, ktorý začal pôsobiť v období, keď časopis začiatkom deväťdesiatych rokov absolvoval ťažké obdobie premien, vrátane existenčného ohrozenia, keď sa začalo diskutovať o zmysle a pozícii odboru architektúra na SAV. Rozbiehalo sa spolufinancovanie časopisu z vlastných výskumných grantov, objavili sa monotematické čísla a čísla, kde sa sústredili príspevky z významnejších konferencií. Vtedy prebehla aj zmena periodicity na dve dvojčísla ročne.

Medzinárodný záber časopisu sa postupne začal rozširovať najmä po tom, ako sa v roku 2009 ujala jeho formovania výkonná redaktorka Henrieta Moravčíková. Mala už za sebou úspešnú zakladateľskú prácu na časopise *Arch*, v ktorom spolupracovala s jeho iniciátorom Martinom Maškom, ktorý taktiež pôvodne pôsobil na ÚSTARCH SAV. Jej zásluhou sa časopis *Architektúra & urbanizmus* stal periodikom s jasnou stredoeurópskou dimenziou, získal rozsiahle pole významných prispievateľov a mimoriadne medzinárodné uznanie.

Už v predchádzajúcom texte sme naznačili, že v totalitnom politickom systéme bol časopis do určitej miery vedený k tomu, aby explicitne preukazoval svoju oddanosť tomuto systému. Skutočnosťou však je, že skôr niektorí exponovaní prispievatelia, respektíve členovia redakčnej rady, jeho stránky príležitostne využívali na zaangažované príspevky a demonštrovali tak svoju vlastnú oddanosť systému.¹³ Základné jadro príspevkov nemalo tento typ angažovanosti. Ľavicové tendencie, hľadanie riešení problémov, ktoré nastoloval vtedajší systém (masové bývanie a výstavba, komplexné životné prostredie a životný štýl, voľný čas, marxistická historiografia, mesto a vidiek, dôraz na plánovanie, sociálne otázky) tu boli pertraktované spôsobom, ktorý sa usiloval riešiť vecnú, nie javovo ideologicky štylizovanú stránku témy. Dokonca ani normalizačné zásahy po roku 1970 sa časopisu nedotkli nijako zničujúco. Z horizontu časopisu a jeho redakčnej rady sa síce vytratili exponenti roku 1968 (napr. Ivan Kuhn), ale rad osôb, ktoré postihlo tzv. vyškrtnutie z KSČ,

alebo boli nečlenovia KSČ, pri rozhodovaní o časopise zostali (E. Hruška, T. Zalčík, R. Kittler). Redakcia mala povinnosť pýtať si od zamestnávateľa autora súhlas s publikovaním, čím sa mali eliminovať tí, ktorí mali politický zákaz publikovať. Plnenie tejto povinnosti sa však dôsledne nesledovalo a medzi autormi nájdeme aj takto proskribovaných (napr. František Zeman). Vďaka tomu, že odbor pôsobenia časopisu nepatril medzi exponované a i preto, že časopis bol zasadený do technických nie spoločenskovedných organizačných kontextov, sa ho normalizačné postihy dotkli len okrajovo.

Program a jeho napĺňanie

Časopis trikrát vytýčil svoj program. Najskôr to bolo v prvom čísle (t. j. dvojčísle roku 1967), a potom sa v ňom dvakrát v podaní nových predsedov redakčnej rady objavili texty, ktoré by sa dali nazvať jeho reformuláciami (v roku 1990 a 1991).

Úvodný programový článok nového periodika podpísaný redakčnou radou vyšiel po slovensky, nemecky, anglicky a po rusky a píše sa v ňom o rušnej dobe, ktorá prináša premeny osídlenia a rozsiahlou výstavbou núti k záujmu o nepoznané. „Preto ÚSTARCH SAV a Kabinet architektúry a tvorby životného prostredia ČSAV začínajú vydávať tento vedecko-odborný časopis, aký v Československu nevychádza.“ Uvádza sa tu, že „vlastným časopisom sa môže teória umocniť“, a že „jeho spoločným menovateľom bude teória tvorby životného prostredia“. Programový úvodník ďalej zdôraznil odlišnosť periodika od tých, ktoré vydávajú zväzy architektov, teda časopisov, ktoré sú určené „na usmerňovanie projekcie a realizáciu architektonických diel“.

Časopis sa podľa prvej redakčnej rady má zaoberať:

- teóriu architektúry (vývoj architektúry, teóriou tvorby, dispozíciami a funkciami v architektúre (materiálom a konštrukciami, kompozíciou a estetikou, vzťahom k výtvarnému a užitému umeniu);
- teóriu urbanizmu (vývojom urbanizácie, stavbou sídiel, urbanistickou kompozíciou, prestavbou a výstavbou osídlenia);
- teóriu tvorby životného prostredia a životného štýlu (vedám súvisiacim s architektúrou a urbanizmom).

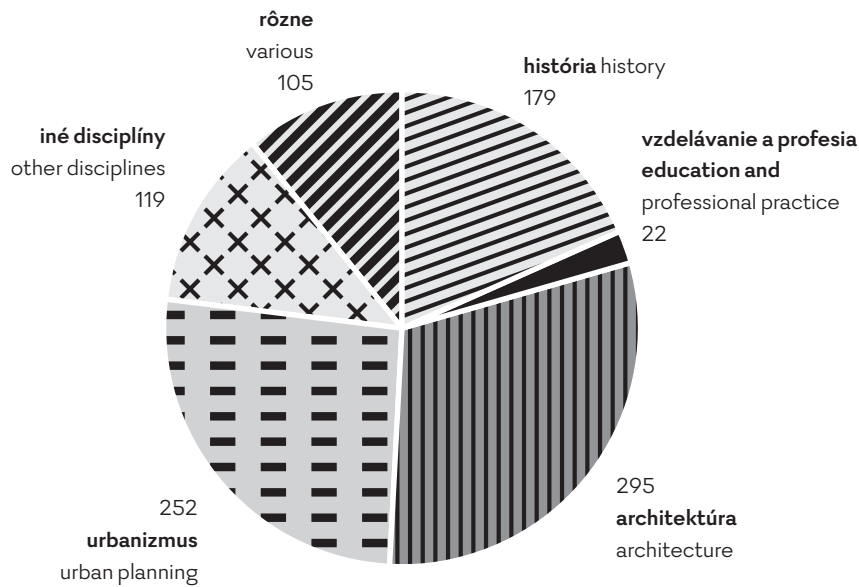
Okrem tejto hlavnej problematiky sa časopis chcel ďalej venovať výsledkom výskumných prác, recenziám, hodnoteniu významných diel, monografiám architektov a správam o podujatiach.

Súčasne mal však časopis v duchu princípov vedeckých periodík vo svojich zásadách klauzulu, že autori mali svoje príspevky redakcii ponúknuť. Nepredpokladalo sa, že redakcia bude formulovať svoje témy alebo monotémy jednotlivých čísel a hľadať pre ne príspevky. Reálne však aktívne hľadanie príspevkov bolo nevyhnutné; v začiatkoch časopisu to bolo preto, lebo nebol dostatočne zavedený a známy, neskôr preto, lebo vedecká publikačná produkcia autorského okruhu nebola taká bohatá, aby z nej bolo možné hotové ponúknuté príspevky vyberať. Preto sa, pochopiteľne, ani nenapĺňali všetky vytýčené oblasti. Napríklad málo obsadené boli monografie architektov, štúdie venované funkciám, hodnotenia významných diel alebo prekvapujúco aj kompozícia architektúry.

Richard Kittler, jeden z otcov zakladateľov časopisu, ktorý sa po novembri 1989 stal riaditeľom ÚSTARCH SAV a na dva roky aj predsedom redakčnej rady, uverejnil v rubrike Diskusia prvého čísla prelomového ročníka 1990 svoj programový príspevok Čo by sme mali uverejňovať...¹⁴ Uvádza v ňom, že nie je jasná odpoveď na to: 1. čo je architektúra a urbanizmus a 2. čo sú obe hlavné disciplíny uvedené v názve časopisu. Za pomoci Vitruvia argumentuje viac v prospech účelových a menej v prospech umeleckých aspektov a nabáda chápať architektúru nie ani tak ako umenie, ale ako inžiniersko-architektonickú tvorbu. Od časopisu s novou redakčnou radou a kruhom potom očakáva, že bude publikovať príspevky z oblasti 1. formovania architektonického (nepoužil tu prívlastok *architektonického*) priestoru a 2. vytvárania architektonického prostredia. V prvej oblasti je preňho podstatná napríklad dispozícia, typizácia konštrukčných sústav a podobne. V druhej, ktorá je bližšia jeho profesionálnemu zameraniu (t. j. svetlotekniky), uvádza už podrobnejšie rozčlenené oblasti, napríklad spomína tu urbanistickú a stavebnú klimatológiu, svetelné pomery, tepelnú pohodu, hlukovú ochranu alebo architektonickú psychofyziku.

Neskorší vývoj štruktúry príspevkov svedčí o tom, že Kittler do svojho programového textu skôr premietol svoje koncepcie možnej štruktúry vedných disciplín a odborov, a menej počítal s reálnymi zdrojmi nových vedeckých poznatkov a zdrojmi ponúkaných príspevkov.

V článku nazvanom *Po štvrtstoročí*¹⁵ nový predseda redakčnej rady a hlavný redaktor Matúš Dulla rekapituloval najprv minulosť a zásluhy predchodcov a potom pripomenul napätie medzi

GRAF 2
PODIEL HLAVNÝCH TEMATICKÝCH
OBLASTÍ NA CELKOVOM POČTE
PRÍSPEVKOV

GRAPH 2
 SHARE OF MAIN THEMATIC AREAS
 IN THE OVERALL NUMBER OF
 CONTRIBUTIONS

komplexitou architektúry a urbanizmu na jednej strane a trendom špecializácie vedy. Napriek tomu, že časopis formuje nielen jeho program, ale aj konkrétne príspevky, vytýčil tieto štyri oblasti pôsobenia časopisu:

1. teória architektúry a urbanizmu (od filozofujúcej línie cez estetiku architektúry až po teóriu technickej stránky architektúry);
2. vzťah architektúry k umeniu a technike, životnému prostrediu, k sociológii a psychológii;
3. špecifické oblasti definované funkčne, procesovo a podobne: bývanie, urbanizácia, regionalita, územné plánovanie, ochrana pamiatok;
4. kritika a hodnotenie architektúry a architektov.

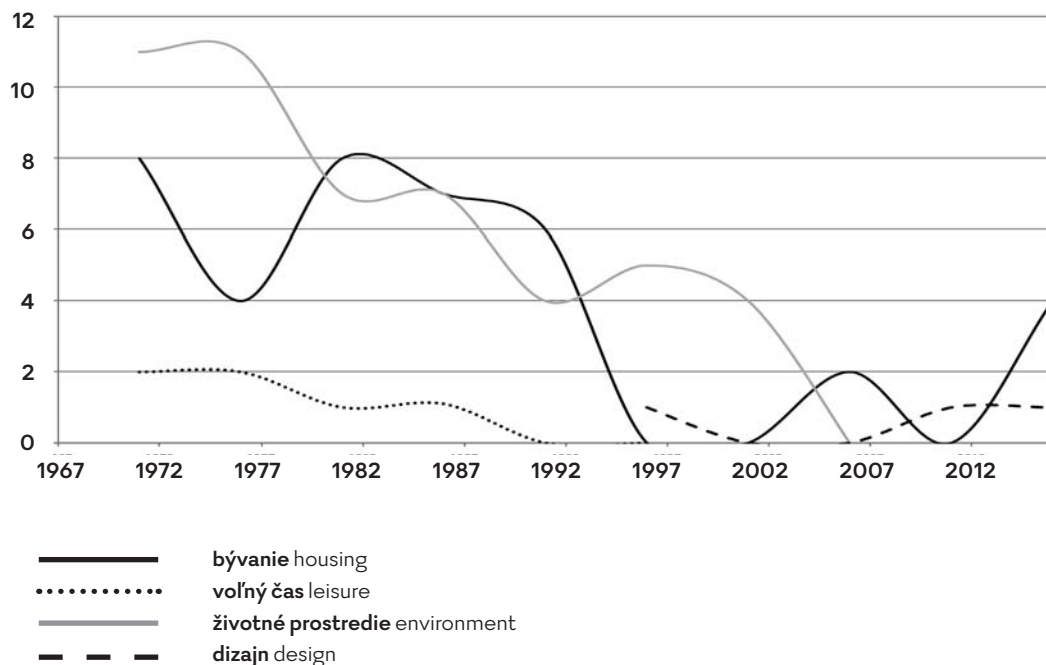
Keď bilancujeme reálnu štruktúru toho, čo časopis priniesol, a porovnáme ju s tým, čo očakávali redakčné rady alebo ich predsedovia vo svojich programoch, vidíme, že programové koncepcie vychádzali z momentálneho stavu v oblasti vedy, čiastočne dokázali predvídať nepokryté oblasti, ale dlhodobý vývoj len voľne sledoval takto vytýčené línie. Treba zopakovať, že táto tendencia je votknutá v základoch časopisu, ktorý uprednostňuje ponuku prispievateľov pred programovosťou. Pre dlhodobu vychádzajúce periodikum je teda veľmi dôležité popri programe aj citlivé hľadanie výsledkov aktuálnych výskumných programov. Presnejšie povedané je to konglomerát individuálnej iniciatívy a preferencií grantových systémov, ktoré rozhodujú o prijatí a podpore výskumných projektov. Časopis je v poradí až tretím článkom tejto postupnosti. Ale aj vďaka tomu, že príliš nevtláčal obsahu svoju ideológiu, dokázal sa udržať pol storočia.

Obsahové zameranie časopisu v poslednom období reagovalo na vyššiu frekvenciu výskumov modernej architektúry a jej pamiatkových hodnôt a jeho záber sa rozšíril na stredoeurópsky priestor, čo bolo aj hlavným argumentom, pre ktorý bol časopis v roku 2012 zaradený do databázy Web of Science americkej agentúry Thomson Reuters. Tento profil vyvinul prirodzenou cestou a spontánne, pričom sa v žiadnom publikovanom programovom texte nejako osobitne nedeclaroval.

Za uplynulých päťdesiat rokov vyšlo spolu 148 čísiel a dvojčísiel časopisu Architektúra & urbanizmus, v ktorých bolo vyše 800 štúdií. Ak k nim pripočítame aj drobné a krátke príspevky a recenzie (do rozsahu dvoch strán) priniesol časopis viac ako 1 100 príspevkov od 460 autorov. Spočiatku

GRAF 3
VÝVOJ POČTU ŠTÚDIÍ
Z KRÁTKODOBÝCH TEMATICKÝCH
OBLASTÍ (PÄTÄROČNÉ OBDOBIA)

GRAPH 3
DEVELOPMENT OF THE NUMBERS
OF STUDIES ON SHORT-RANGE
THEMATIC AREAS (FIVE-YEAR
PERIODS)

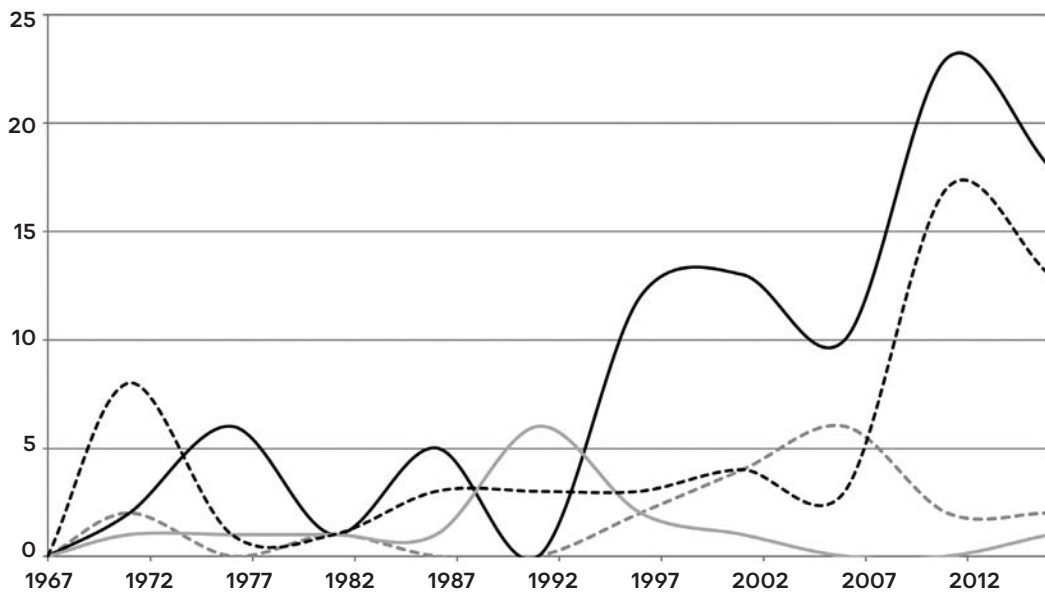
vychádzal štyrikrát do roka, okrem prvého čísla, ktoré bolo označené ako dvojčíslo 1 – 2 roku 1967 a vyšlo v tom roku jediné. Kvartálnu frekvenciu jednotlivých čísiel si časopis zachoval až do roku 1992, keď vyšlo dvojčíslo 3 – 4. Toto potom zostalo pravidlom až do dnešných dní, okrem niekoľkých výnimiek, keď vyšli individuálne čísla.¹⁶

Tematické zameranie

Architektúra a urbanizmus, dve hlavné oblasti zachytené v názve časopisu boli, čo sa týka počtu príspevkov, zastúpené zhruba rovnako a tvorili spolu viac ako polovicu náplne časopisu. V skupine príspevkov, ktoré sa venovali predovšetkým histórii, sú zastúpené texty týkajúce sa tak architektúry, ako aj urbanizmu.

Graf 2 ukazuje časový vývoj zastúpenia skupín tém príspevkov.¹⁷ Vo vývoji skladieb tém jednotlivých príspevkov môžeme sledovať niekoľko charakteristických trendov.¹⁸ Kľúčovým medzníkom je prelom osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 20. storočia, keď zásadná politická premena priniesla aj zmenu v zastúpení tém, ktorými sa časopis zaoberal. Hlavnými zmenami v tom čase bolo zníženie počtu urbanistických príspevkov a relatívny nárast štúdií z oblasti architektúry, najmä tých, ktoré sa zaoberali históriou. Celkový trend frekvencie urbanistických tém sa prejavil napríklad aj na špecifickom type textov, ktoré sa explicitne venovali urbanizmu hlavných miest Bratislavy a Prahy. Až do roku 1988 sa vo väčšine ročníkov objavila štúdia venovaná jednému z týchto miest; v roku 1969 ich bolo dokonca päť (všetky zamerané na Prahu), v roku 1971 to boli tri (z toho dve o Bratislave). Záujem o túto tému však zásadne poklesol od roku 1989, keď sa objavili už len v troch z 28 ročníkov: v roku 1994 to boli štyri štúdie o Bratislave, v roku 2010 dve a v roku 2016 jeden príspevok na tému pražského urbanizmu.

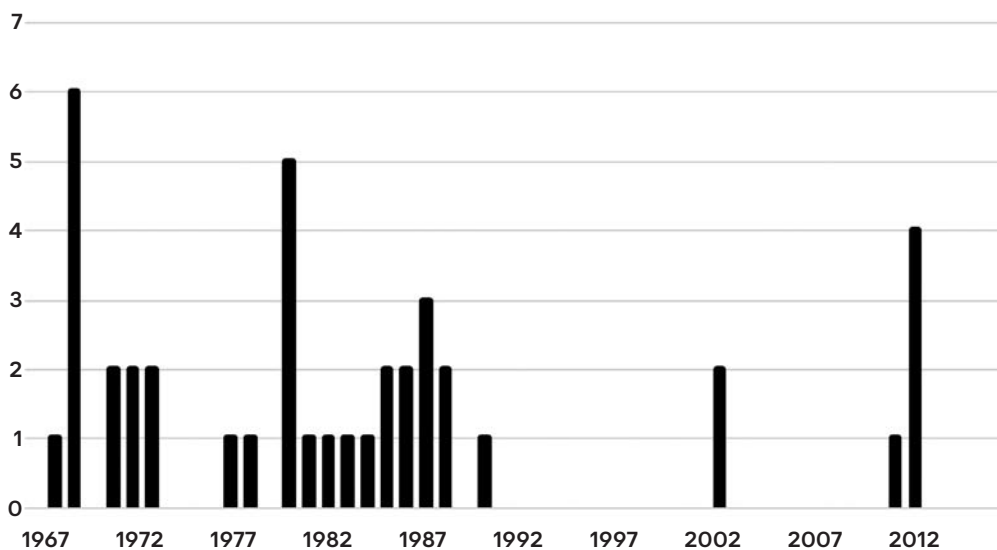
Od začiatku deväťdesiatych rokov sa zasa, naopak, frekventovanou stala téma modernej architektúry a príspevky, ktoré sa zaoberali jej pamiatkovou ochranou.¹⁹ Pôvodne vyrovnaný záujem, ktorý autori (a autorky) venovali starším a súčasným dejinám, sa zmenil tak, že sa objavilo oveľa viac štúdií k dejinám architektúry 20. storočia a pamiatkovej starostlivosti o tento nedávny architektonický

- — — staršie dejiny architektúry a urbanizmu earlier history of architecture and planning
- — — dejiny 20. storočia history of the 20th century
- — — súčasná architektúra contemporary architecture
- — — historické dedičstvo a pamiatková starostlivosť historic preservation and care of landmarks

GRAF 4
VÝVOJ POČTU ŠTÚDIÍ
Z JEDNOTLIVÝCH OBLASTÍ
HISTORIOGRAFIE (PÄTĚROČNÉ
OBDOBIA)

GRAPH 4
DEVELOPMENT OF THE NUMBER
OF STUDIES IN INDIVIDUAL
HISTORIOGRAPHIC AREAS (FIVE-
YEAR PERIODS)

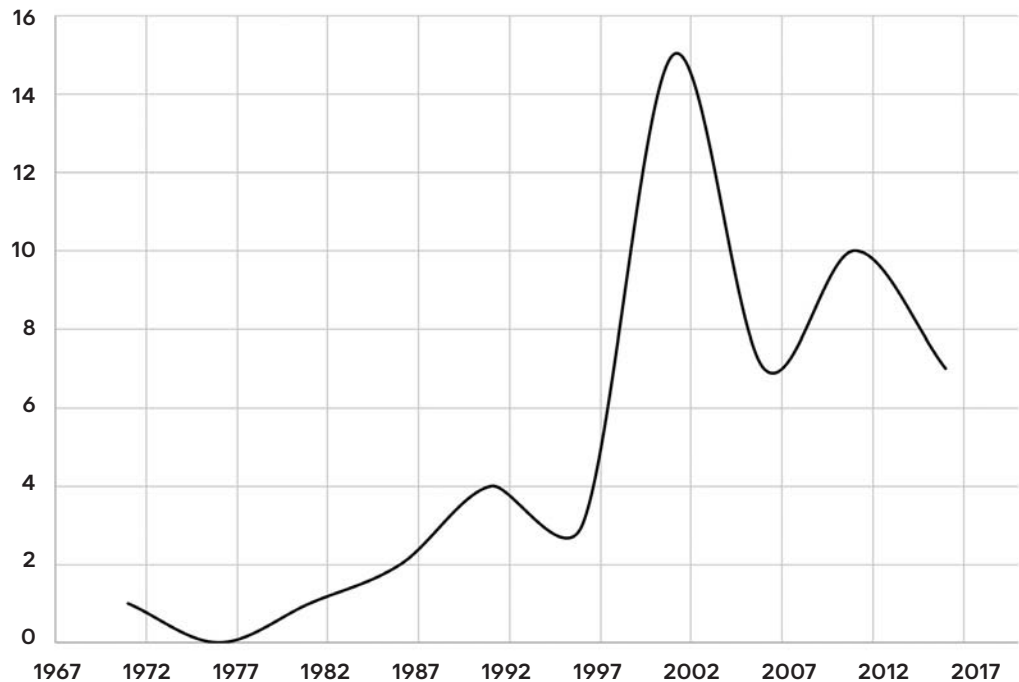

GRAF 5
POČTY ŠTÚDIÍ NA TÉMU BÝVANIE
V JEDNOTLIVÝCH ROČNÍKOCH

GRAPH 5
NUMBER OF STUDIES ON THE THEME
OF HOUSING IN INDIVIDUAL YEARS

GRAF 6
VÝVOJ PRIEMERNÉHO POČTU
BIOGRAFIÍ ARCHITEKTOV
(PÄTĽOČNÉ OBDOBIA)

GRAPH 6
DEVELOPMENT OF THE AVERAGE
NUMBER OF ARCHITECTS'
BIOGRAPHIES (FIVE-YEAR PERIODS)

fond. Zaujímavé je, že poklesol záujem o súčasnú architektúru, ktorý kulminoval začiatkom deväťdesiatych rokov (graf 4).

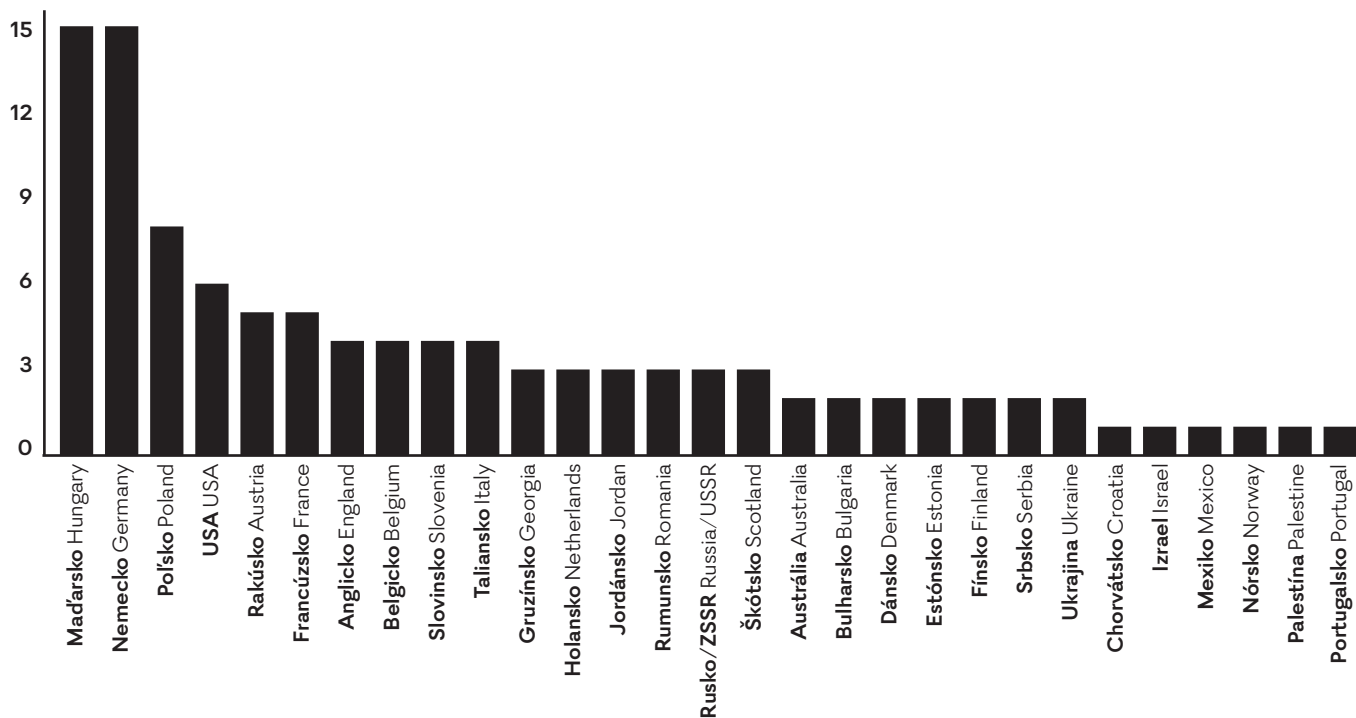
Aj téma bývanie zaznamenala pri spomínanom prelome zásadný zvrät. Do roku 1990 sa vyskytovala hojne, vo väčšine ročníkov sa takáto téma objavila jeden-dvakrát, niekedy aj viac (graf 5). Po tomto roku však nastal obrat a ročníkov, keď sa bývanie preberalo ako ucelená samostatná téma ubudlo. Vyskytla sa len v troch z dvadsiatich šiestich ročníkov. Je zrejme, že po politickej zmene ochladol záujem o tému, ktorá bola dlho forsírovaná štátom a jeho ideológiou. V pozadí je nepochybne aj fakt, že sa otázky bývania od deväťdesiatych rokov dalo konkrétne riešiť spoločnosti oveľa úspešnejšie a vedecká obec už necítila potrebu osobitne sa chronicky neriešenými problémami zaoberať.

Časopis nikdy nebol úzko a obmedzene špecializovaný, veď ani obidve disciplíny, ktoré zastupuje, takými nie sú, a vždy sa tu objavovali aj príspevky z blízkyh vedných disciplín. Často záviselo od momentálnych okolností, ktoré z týchto odborov si našli cestu publikovať výstupy svojich výskumov alebo úvah vo svojich úzko špecializovaných časopisoch, a ktoré dokázali sformulovať svoje poznatky v kontexte s architektúrou, respektíve urbanizmom, a objavili sa v našom časopise.

Pred spomínaným zlomovým obdobím dlho tvorili významnú súčasť príspevkov z tohto externého prostredia štúdie z oblasti sociológie, najmä zo sociológie bývania, respektíve širšie sociológie mesta. Spôsoboval to vtedajší trend, ktorý kládol oficiálny dôraz na sociálnu dimenziu architektúry, ale aj fakt, že na ÚSTARCHE SAV pôsobila skupina sociológov. Neskôr, keď sa presunuli do Sociologického ústavu SAV, svoje publikačné výstupy smerovali už do špecificky sociologických periodík.

Okrem toho sa v časopise objavovali príspevky z blízkej sféry stavebno-fyzikálnej, na vydavateľskom pracovisku totiž pôsobia aj výskumné tímy, ktoré sa zaoberajú svetelnou a tepelnou technikou. Aj u sa od deväťdesiatych rokov frekvencia príspevkov znížila a úzka špecializácia vied autorov k uprednostňovaniu užšie špecializovaných ústredných časopisov v danej oblasti.

Zaujímavé je všimnúť si časový priebeh výskytu príspevkov, ktoré sa krátkodobejšie venovali preferovaným námetom (graf 3). Ak vynecháme priamočiario ideologizujúce články, ktorých bolo prekvapujúco málo, je to najmä problematika životného prostredia. Už v prvom redakčnom

GRAF 7
PODIEL ŠTÚDIÍ PODĽA KRAJINY
PÓVODU ZAHRAŇIČNÝCH
AUTOROV A AUTORIEK

GRAPH 7
 SHARE OF STUDIES BY COUNTRY OF
 ORIGIN OF NON-CZECH-SLOVAK
 AUTHORS

úvodníku bola táto téma povýšená na mimoriadne významnú pozíciu a ako „tvorba životného prostredia“ mala zastrešovať architektúru i urbanizmus. Vyržala však len tri desaťročia a potom výskyt týchto príspevkov podstatne ustal, napriek tomu, že pojem sám osebe vôbec nestratil svoju dôležitosť. Spôsobil to nepochybne moment, ktorý sme spomenuli v súvislosti s Bellušovým márnym úsilím pri časopise *Životné prostredie*: pôvodne ním architekti a urbanisti argumentovali v prospech svojich čiastkových odborov aj pod vplyvom dobovej ideológie, ktorá zdôrazňovala celostné a celospoločenské dimenzie architektúry. Pojem životné prostredie vtedy ešte nemal dnešné ekologické ani environmentálne konotácie, ba analýza fatálneho znečisťovania prostredia sa v socialistickej spoločnosti marginalizovala a fakty o nej sa tajili. Keď sa význam pojmu odsunul z horizontu architektúry a problematiky sa ujali špeciálne vedné disciplíny, výrazne ustala aj frekvencia príspevkov na túto tému v našom časopise.

Graf 3 ukazuje frekvenciu výskytu niektorých dobovo limitovaných tém a vidieť na ňom aj odlišný záujem o tému voľný čas, takú frekventovanú prvé dve desaťročia, alebo pribúdanie príspevkov súvisiacich s oblasťou dizajnu.

Typický je aj vývin zdanlivo nadčasovej témy biografii významných osobností architektúry a urbanizmu (graf 6). Ak necháme bokom príležitostné krátke laudácia a nekrológy a všimneme si len rozsiahlejšie príspevky,²⁰ vidíme, že prudký nárast zaznamenala frekvencia týchto štúdií v priebehu deväťdesiatich rokov a vyvrcholila okolo roku 2000. Je to nepochybne dôsledok

politického uvoľnenia a prekonania silného marxistického dôrazu na celostné historické okolnosti a návrat k výskumu úlohy osobnosti v dejinách.²¹ Vidieť aj to, že tento návrat nebol náhly; postupný nárast naznačuje, že nejaký čas trvalo, kým prebehli monografické výskumy a bolo možné ich výsledky v časopise publikovať. V novom storočí táto tendencia ustala, ale aj tak krivka svedčí o tom, že výskyt týchto príspevkov dvojnásobne až trojnásobne prevyšuje počty biografii v prvých desaťročiach časopisu.

Autori a autorky

Spočiatku v časopise rozsiahlejšie publikovali projektujúci významní architekti alebo urbanisti, neskôr už boli príspevky viac dielom autorov a autoriek, ktorí sa špecializovali na výskumnú prácu. Bol to jeden z príznakov špecializácie a profesionalizácie vedeckej práce.

Jeden z najzreteľnejších trendov, ktorými časopis prechádzal, bol postupný nárast počtu žien autoriek publikovaných štúdií (graf 8). Prebiehal rovnomerne už od konca sedemdesiatych a tempo nárastu počtu autoriek nezvýšil ani zlom na konci osemdesiatych rokov. Trend je symptómom všeobecného javu, keď nielen do vedeckej profesie, ale aj do samotnej architektonickej profesie preniká postupne čoraz viac žien²² a prestáva byť tou mužskou profesiou, ako to bolo v dávnejších časoch, keď bola tesnejšie spojená so staviteľstvom a s fyzickou námahou pri výstavbe. Trend, hoci dosť meškajúci, sa prejavil aj v redakčnej rade časopisu. Tá vo svojej prvej zostave nemala vo svojich radoch žiadnu ženu; v súčasnosti sú v jedenásťčlennej rade dve.

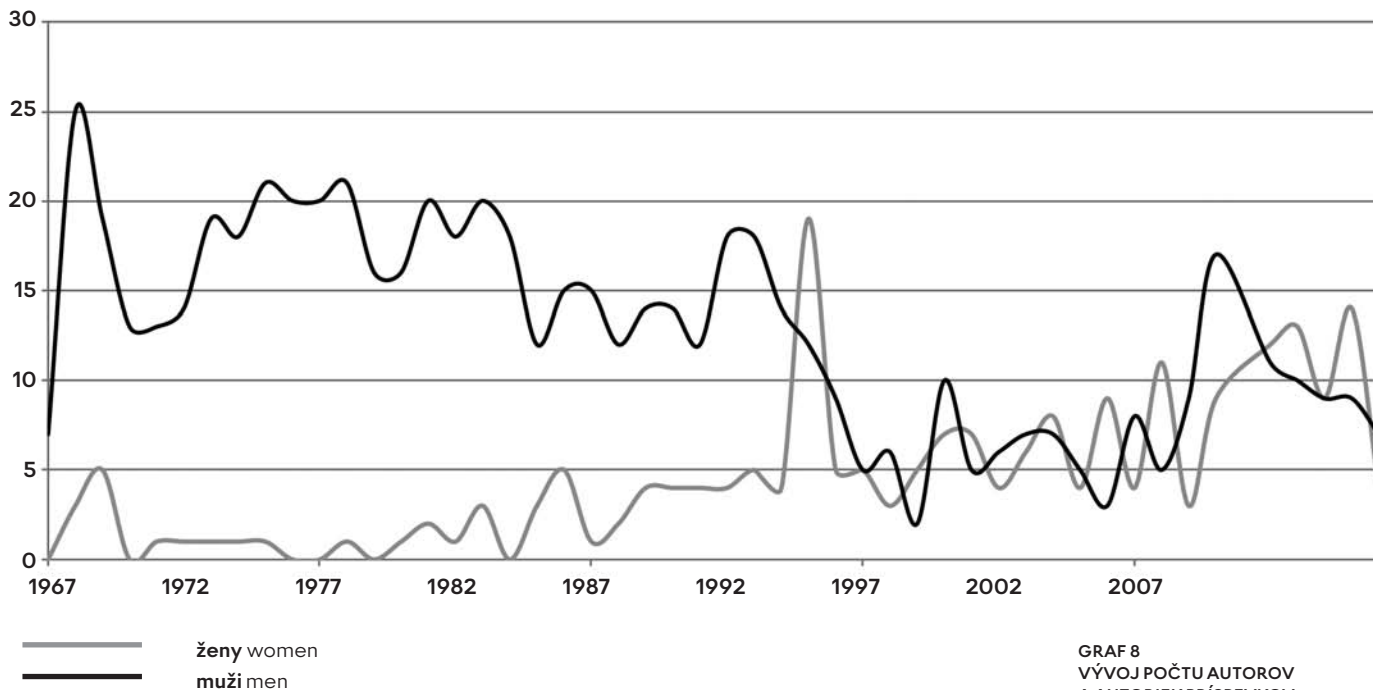
Časopis vznikol v niekdajšom Československu a to v tesnej spolupráci medzi slovenskou a českou teoretickou obcou a medzi blízkymi pracoviskami na akadémiách vied, v tom čase vlastne jednej spoločnej – Československej akadémii vied. Zámerom bolo vytvoriť predovšetkým pre domácich autorov platformu na publikovanie výsledkov ich vedeckej práce. Samozrejme, časopis sa usiloval získať aj príspevky zahraničných autorov. O výsledku tejto snahy, ktorá sa v súčasnosti už mení a zahraniční autori už sami aktívne ponúkajú svoje príspevky. Na stránkach časopisu teda prevažujú štúdie domácich autorov a autoriek a domácimi zostali pre seba navzájom obidve vedecké komunity aj po rozdelení Československa. Výsledkom toho, že štúdie domácich, t. j. slovenských a českých autorov, tvorili 87 percent zo všetkých príspevkov, pričom slovenských²³ bolo z toho o niečo viac ako tri štvrtiny (spolu 548) a českých takmer štvrtina (155).

Graf 7 ukazuje prekvapujúco pestrú škálu zahraničných autorov a autoriek, ktorých príspevky tvorili 13 percent z celkového počtu. Pribudlo ich po zlome začiatkom deväťdesiatych rokov, ale ani pred ním časopis nebol voči zahraničiu uzavretý. Najväčší počet textov z cudziny pochádzal z Nemecka (vrátane niekdajšej NDR) a Maďarska (po 15), nasleduje Poľsko (8), USA (6) a Rakúsko a Francúzsko (po 5). Nájdeme tu však aj štúdie od autorov, respektíve autoriek z Austrálie, Izraela, Palestíny atď., spolu z 29 krajín. Zaujímavé je, že časopis vôbec nepodľahol konjunkturálnej dobovej orientácii na Sovietsky zväz, ba dokonca akoby ju ignoroval: zo ZSSR publikoval príspevky len trom autorom.

Vedci a vedkyne, ktorí tu publikovali, zvyčajne nepatria medzi celebrity, na to je veda, toľko veda o architektúre a urbanizme príliš skromnou oblasťou, ale medzi menami autorov sa tu predsa len vyskytli aj také, ktoré sú svetovo známe, napríklad mal tu príspevok slávny teoretik postmoderny Charles Jencks, spoluzakladateľ DOCOMOMO Wessel de Jonge, svetoznámy architekt Daniel Libeskind či nórsky architekt teoretik Christian Norberg-Schulz. A prispel i taliansky teoretik Manfredo Tafuri alebo viedenský Friedrich Achleitner.

Príspevky autorov slávnych mien možno spočítať na prstoch rúk; zatiaľ čo na opačnej strane v počte článkov stoja tí, ktorí boli s časopisom bezprostredne spojení, predovšetkým hlavní redaktori. Pre Emanuela Hrušku, ktorý viedol časopis 13 rokov, boli jeho stránky fórom na publikovanie veľkého počtu jeho textov. Od veľkého príspevku v prvom dvojčíse časopisu až po posledný v roku 1986 tu mal spolu 45 textov. Boli to zásadné urbanistické štúdie, ale aj drobné správy, recenzie, príspevky z konferencií alebo laudácia (ako on nazýval príspevky k osobným jubileám).

Tibor Zalčík, interná duša časopisu od jeho založenia až do svojej tragickej smrti v roku 1985, v ňom publikoval v rokoch 1972 – 1983 spolu 16 rozsiahlejších textov. Takmer taký istý počet príspevkov pochádzal od Jána Huštáka, najmä na tému životného prostredia alebo socialistickej architektonickej ideológie. Emil Belluš, akademik a uznávaný nestor odboru mal v časopise len štyri príspevky. Situácia, že najproduktívnejší sú tí, ktorí sú priamo spojení s časopisom, sa opakovala aj v druhej polovici jeho existencie. Richard Kittler tu mal spolu 25 príspevkov, Matúš Dulla 35 a Henrieta Moravčíková 29.

GRAF 8
VÝVOJ POČTU AUTOROV
A AUTORIEK PRÍSPEVKOV
V JEDNOTLIVÝCH ROČNÍKOCH
 GRAPH 8
 DEVELOPMENT OF THE NUMBER
 OF FEMALE AND MALE AUTHORS'
 CONTRIBUTIONS IN INDIVIDUAL
 YEARS

1 Túto štúdiu nepodporila žiadna grantová agentúra a vychádza z hlbokej úcty autora k tomu, že sa úspešne darí už pol storočia vydávať časopis *Architektúra & urbanizmus* a z vďaka za to, že sa na vydávaní a vedení tohto časopisu mohol podieľať.

2 Konferencia sa konala v Smoleniciach v roku 1958 a jej významu sa detailne na inom mieste tohto časopisu venuje štúdia Mariana Zervana: Konferencia O vedeckých problémoch architektúry z roku 1958 a jej možné rekapitulácie, generujúce a modelové línie. (*Architektúra & urbanizmus* 50, 3 – 4, 2016, s. 210 – 221).

3 Časopis *Projekt* vznikol v roku 1964 z podnikového časopisu bratislavského Stavoprojektu. Po nedávnom zániku pražského časopisu *Architekt* (pôvodne *Architekt ČSR*, resp. *ČSSR*) je vlastne najstarším vychádzajúcim architektonickým časopisom na území SR a ČR. Polstoročiu *Projektu* sme sa venovali v sérii článkov: DULLA, Matúš: Reflexia architektúry v päťdesiatich ročníkoch časopisu *Projekt*.

Projekt 50, 2008, 1, 2, 3 – 4, 5 a 6; s. 6 – 15, 18 – 29, 4 – 21, 4 – 21 a 4 – 13.

4 Od roku 2010 je časopis registrovaný v databázach SCOPUS, RIBA a CEEOL a od roku 2012 v Thomson Reuters Arts and Humanities Citation Index a v Current Contents – Arts & Humanities. Najbližšie porovnateľné európske periodiká evidované v WoS sú len nemecká *Architectura – Zeitschrift für geschichte der Baukunst* (ISSN: 0044-863X) a záhrebský *Prostor* (ISSN: 1330-0652).

5 Nie je to však jediná príčina, veď jadrú ústavu bližší *Stavebnícky časopis*, ktorý vznikol v roku 1957 (a v roku 1995 ho premenovali na *Building Research Journal*) fakticky už zanikol.

6 Teda do Oddelenia technických vied SAV.

7 Časopis vznikol súčasne s časopisom *Architektúra & urbanizmus* a nesie dnes podtitul „revue pre teóriu a starostlivosť o životné prostredie“. Zameriava sa na krajinnoekologický

a environmentálny výskum, vydáva ho Ústav krajinskej ekológie SAV a v jeho redakčnej rade v súčasnosti už nie je žiadny architekt.

8 Táto pozícia bola v časopise vždy spojená s funkciou hlavného redaktora.

9 Okrem jeho príspevkov sa mu časopis viackrát venoval v rokoch 1986, 1990 a 1991 a naposledy v príspevku DOSTALÍK, Jan – ULČÁK, Zbyněk: Biologický universalismus Emanuela Hrušky. In: *Architektúra & urbanizmus* 47, 2013, 1 – 2, s. 52 – 71.

10 Prvá redakčná rada pôsobila v tomto zložení: Emil Belluš, Bohuslav Fuchs, Emanuel Hruška (predseda a hlavný redaktor), Jiří Hruška, Jaroslav Kapusta, Richard Kittler, Ivan Kuhn, Martin Kusý, Otokar Nový, Jozef Lacko, Zdeněk Lakomý, Vladimír Matoušek, Vítězslav Procházka, Jaromír Štván, Jiří Voženílek, Tibor Zalčík (zástupca hlavného redaktora), Peter Lizoň (výkonný redaktor). Aktívny podiel jej jednotlivých členov

na rozhodovaní o príspevkoch alebo o smerovaní časopisu je už ťažko zisťiteľný, môžeme len odhadovať mieru ich zapojenia podľa počtu príspevkov, ktoré v ňom publikovali. Niektorých si časopis udržal len krátko (Fuchs, Procházka i Kuhn prispeli len raz, Štván dvakrát, Hruška, Kusý a Kapusta trikrát). Lacko s Voženíkom tu nemali žiadny príspevok. Okrem tých, ktorí v časopise pôsobili takpovediac redakčne, boli veľmi plodní ešte Nový (13) a Lakomý (10) a Matoušek (8 príspevkov).

11 Jeho najvýznamnejším dielom je kniha *Urbanizmus stredovekého mesta na Slovensku*. Bratislava, Pallas 1973.

12 V roku 2010 sa stal členom novej redakčnej rady, kde zo slovenských exulantov bola ešte Alena Kubová-Gauché a z významných zahraničných osobností Ákos Moravánszky, Friedrich Achleitner a Rostislav Švácha.

PROF. ING. ARCH.
MATÚŠ DULLA, DRSC.

FAKULTA ARCHITEKTURY ČVUT
Thákurova 9
166 34 Praha 6
Česká republika

FAKULTA ARCHITEKTÚRY STU
Námestie slobody 19
812 45 Bratislava
Slovensko
matus.dulla@fa.cvut.cz

13 Také boli hlavne texty Zdeňka Lakomého, Václava Kasalického, Otakara Nového, pracovníka ÚSTARCH-u Jána Zemku alebo spomínaného Jána Hušťáka. Ťažko však napríklad u Otakara Nového rozhodnúť, do akej miery bola jeho ľavicová zaujatosť vypočítavá a do akej miery pramenila v úprimnom medzivojnovom presvedčení komunistických architektov.

14 Architektúra & urbanizmus 24, 1, 1990, s. 109 – 111.

15 Architektúra & urbanizmus 25, 1, 1991, s. 3 – 4.

16 Okrem spomenutého prvého dvojčísla časopis potom pravidelne po 23 rokov vychádzal ročne so štyrmi číslami. Od druhej polovice roku 1991 začali vychádzať dvojčísla s dvojnásobným rozsahom. Samostatné čísla sa objavili už len v roku 1996 (číslo 3 a 4) a v roku 1997 číslo 4 a predtým aj číslo 1, v ktorom bola podrobná bibliografia dovtedajších ročníkov pri príležitosti 30. výročia vzniku časopisu.

Vzhľad

Všimnime si napokon aj vzhľad časopisu – odrážal nielen dobové estetické názory, ale aj peripetie, ktorými periodikum prechádzalo. Zmeny obálky a grafickej úpravy a ich autorky či autorov už podrobnejšie spomenula Henrieta Moravčíková v editoriáli minulého dvojčísla. Azda by sa dalo ešte konštatovať, že prvá obálka časopisu vydržala najdlhšie, až do roku 1990. Ďalšie obálky potom odrazili vo svojich rýchlejších zmenách vtedajšie dobové turbulencie. Druhú obálku vo svojej histórii získal časopis spolu s novou grafickou úpravou v roku 1991. Vtedy sa nenápadne zamenila aj spojka „a“ v názve časopisu za univerzálnejší symbol „e“. Potom nasledovala zmena v roku 1993 a ďalšia v roku 2004. Zápas o nový obsah časopisu v deväťdesiatych rokoch, ktorý sa usiloval napojiť na aktuálne granty a konferencie, sa prejavil napríklad vo výnimočne formovanom čísle, kde vyšiel súbor príspevkov z konferencie o Berlíne a Bratislave s účasťou Daniela Libeskinda.²⁴ Obálka z roku 2004 sa udržala až do minulého ročníka, keď sa pripravila dnešná nová grafická verzia a poňatie obálky. Postupne sa zdokonalila aj webstránka časopisu: <http://www.architektura-urbanizmus.sk/index.php/sk/>.

Istoty a neistoty

S časopisom boli za jeho polstoročnej existencie spojené už tri generácie, ktoré sa pričínili o jeho existenciu a vychádzanie. Jeho existencia, udržanie a postupné zvelaďovanie prirodzene vyplynuli z dospievania domácich vedeckých inštitúcií a vedeckej obce zaoberajúcej sa problematikou architektúry a urbanizmu a blízkyh disciplín. V posledných desaťročiach jeho existencia prestala byť vecou zhody okolností a šťastných náhod, keď neraz mohla vychádzanie časopisu ukončiť jediná nepriaznivá okolnosť. Úctyhodných päťdesiat rokov je doba, ktorej sa nejedno blízke periodikum nedožilo. Časopis je dnes, keď sa dostal do registra špičkových svetových vedeckých databáz, vo veľmi dobrej kondícii.

Súčasný systém rozvoja vedy viedol k veľkému dôrazu na odlišenie úrovne vedeckých periodík a časopis Architektúra & urbanizmus sa vypracoval do ich najvyššej kategórie, keď sa dostal nielen do európskej databázy Scopus, ale aj do vrcholnej svetovej databázy Web of Science. Jeho dosah už prekročil hranice Slovenska, pokrýva stredo európsku teoretickú výskumnú produkciu o architektúre a urbanizme spolu s nemeckým časopisom *Architectura* a chorvátskym časopisom *Prostor*. O niečo podrobnejšie ako v časopisoch zameraných na históriu sa v ňom objavuje tematika nedávnej histórie modernej architektúry 20. storočia. Teda tej, ktorá svoje záverečné diela vytvorila práve v čase, keď časopis začal vychádzať.

17 Graf zobrazuje vyhladenými líniami vývoj súhrnného počtu príspevkov (os y) daného typu za päťročné obdobia (os x). Rovnakého charakteru sú aj grafy 3, 4 a 6.

18 Táto analýza článkov publikovaných v tomto časopise si všíma hlavné štúdie a rozsiahlejšie príspevky (umiestnené v časopise na viac ako na dvoch stranách) a vynecháva kratšie texty. Medzi ne však často patrili recenzie kníh, ktoré časopis nie síce pravidelne, ale predsa len prinášal. Tie by si zaslúžili samostatný rozbor.

19 Je otázne, či tieto trendy boli objektívnym odrazom dobovej situácie, alebo ich spôsobilo to, že hlavní autori pohybujúci sa okolo časopisu (vrátane autora tohto článku) sa zamerali na túto oblasť a usmernili časopis týmto smerom. Zdá sa však, že naše zameranie nebolo len subjektívne, ale sledovalo všeobecný trend výskumného záujmu o architektúru, ktorá sa už prestala chápať ako „súčasná“ a stala sa „historickou“.

20 Väčších biografických príspevkov bolo 50 a v grafe 2 sú súčasťou skupiny „rôzne“.

21 Viac pozri DULLA, Matúš: Interpretácia monografií. Biografický žáner v nových veľkých publikáciách o významných slovenských architektoch. In: Architektúra & urbanizmus 49, 2015, 1 – 2, s. 44 – 63.

22 Tejto téme venovala nedávno svoj príspevok MORAVČÍKOVÁ, Henrieta: Neviditeľné architektky: prvá generácia žien v slovenskej architektúre. In: Architektúra & urbanizmus 49, 2015, 1 – 2, s. 82 – 103.

23 Dovolili sme si tu príspevky prvého šéfredaktora Emanuela Hrušku, písané v odzbrojujúcej českoslovenčine, zahrnúť do slovenskej produkcie.

24 Číslo 1 – 2 v roku 1994.